

(Одговор [Јовани Папан](#))

Има нечег у делу доброг К.С. Луиса што га чини тако привлачним извесној врсти мислилаца/ица. Недавно је Сара Пејлин на питање које писце воли да чита навела управо његово (и само његово) име, а сада се, ево, на њега позива и Јована Папан. У чему је ствар? На правом трагу је, чини ми се Мајкл Муркок, који у свом духовито насловљеном тексту, “The Eric Pooh”, Луиса упоређује са А.А. Милном, аутором бројних дечијих књига о авантурама Вина Пуа. „Хајде да сви будемо ушушкани“, поручује нам оваква литература, „хајде да заборавимо на све своје муке и одемо да нанамо.“

1
Сложени проблеми живота у индустријском и пост-индустријском друштву, замењени су фантазијом о свету као дечијој соби без оштрих ивица, настањеној плишаним медама (Милн) и мудрим, добронамерним и свемоћним лавовима (Луис).

Луисовим фиктивним светом иза ормана, чувеном Нарнијом, влада свемоћни лав Аслан, и све добро што се у Нарнији да постићи, постиже се само уз његов благослов или пак његовом директном интервенцијом. По речима Алана Џејкобса, „ово је наративни свет у коме послушност пред праведним ауторитетом доноси срећу и сигурност, док његово занемаривање доноси опасност и несрећу“, а по Раселу В. Далтону: „Највећа врлина у Нарнији је, чини се, потпуна потчињеност Аслановој вољи.“ 2 Највећи грех у Нарнији је, пак – одрастање. Девојчици која је била „одвећ вољна да порасте“, улазак у Нарнију биће заувек забрањен.

Нека ми читалац не замери овај кратак излет у литературу и нека не мисли да овим покушавам да изврдам расправу. Далеко од тога. Ради се само о томе да Папанова у свом последњем тексту не нуди баш пуно смисленог материјала за расправу о самој ствари, па ми се учинило да би било занимљивије и илуминативније поћи трагом једне литерарне референце. Авај, да парафразирам Киша, штета што се овде не можемо

бавити литературом, него се морамо бактати са „Мршавим оптужбама“. Прљав посао, али неко мора да га обави, дакле – запушимо нос и заронимо.

Основни проблем поменутог текста лежи у томе што Папанова, и поред бројних референци на британску булеварску штампу („Скандалозно! Трогодишње дете оптужено за расизам само зато што је рекло 'бљак!'“; не, читаоче, ово није из „Курира“, али није ни далеко – у питању је „Дејли мејл“), те кратких, али просто задивљујуће погрешних предавања о правном позитивизму, о традицији, итд., успева да не одговори на савршено просто питање које сам јој у својим коментарима поставио. То питање је, да се подсетимо, било следеће: да ли држава има права да одређује било какве критеријуме које потенцијални усвојитељи морају да испуне, т.ј. да ли има права да дисквалификује оне који те критеријуме не испуњавају? Ако нема, онда је Папанова потпуно у праву, одбити господина Хола због дебљине представља очигледно прекорачење надлежности од стране државе. Проблем је међутим, у томе, што би у том случају било једнако прекорачење одбити потенцијалног усвојитеља зато што је овај завистан рецимо од алкохола, или, зашто да не, од хероина. Пратећу аргументацију лако је конструисати – то што је неко зависник од хероина не мора да значи да не воли своју децу, нити да ће бити лош родитељ, те има разних зависника, те има разних истраживања, те и кад овај родитељ умре – опет му остаје онај други, те све је то ипак боље од дома, итд. Али ова додатна аргументација заправо не би ни била потребна, јер ако држава нема права да поставља критеријуме при усвајању, сваки овакав критеријум представља прекорачење њој припадајућих права, па и овај. И тачка.

Уколико, међутим, држава има права да одређује критеријуме при усвајању, односно, уколико има права да дисквалификује потенцијалне кандидате за усвајање по неким основима, поставља се питање, по којим то основима има права да чини и како се ти основи одређују. Конкретније, други део мог питања је био, ако Папанова сматра да алкохолизам представља основ за дисквалификацију потенцијалних усвојитеља, зашто претерана дебљина не би могла да представља овакав основ? У чему је релевантна разлика?

На овај део питања, Папанова, истини за вољу, даје какав-такав одговор. Она каже, прво: тврдња о вези између дебљине и смртности, односно дебљине и болести није научна, већ – квази-научна; а друго: чак и да није квази-научна, она (Папанова), не види зашто би потенцијална дужина животног века усвојитеља играла било какву улогу у усвајању. Боље је ваљда да деца имају какав-такав дом, него да немају никакав, каже она. Што се тиче прве тврдње о квази-научности, онда је, бојим се, просто нетачна. Не у неком јаком метафизичком смислу, дакако, али овде и сада по доминантном и практично неспорном консензусу у медицинској заједници – постоји несумњива позитивна корелација између претеране дебљине и смртности. То потврђују чак и

истраживања која Папанова наводи – она само тврде да је ова корелација мања него што се раније сматрало – никако не и да је занемарљива. [3](#) Још је и много више студија које показују већу корелацију између ове две променљиве (те поврх тога, још и високу корелацију између претеране дебљине и морбидитета, односно болести)

[4](#)

Откуд онда Папановој тврдња да је ова корелација – мит? Не рачунајући блогове, ја сам међу изворима на које нас упућују њене фусноте успео да нађем само један у коме се о вези између претеране дебљине и смртности говори као о миту. У питању је сајт непрофитне организације “Center for Consumer Freedom” (у даљем тексту ЦЦФ), која се поред мита о штетности претеране дебљине, бори још и против мита о штетности алкохола, мита о штетности пушења, мита о штетности брзе хране, итд [5](#). Откуд једној непрофитној организацији средства за толику борбу, свакако се сада пита читалац? Ево одакле, организација је основана више него издашном донацијом од 600.000 долара, од стране компаније „Филип Морис“, која је уз друге сличне компаније (из индустрије брзе хране, ресторанске индустрије, индустрије алкохолних пића, индустрије за рибље прерађевине итд.) касније наставила да финансира ЦЦФ и током наредних година [6](#).

Другим речима, да парафразирамо Најтана Нејлера, дувнског лобисту из филма “Thank you for Smoking” [7](#), ЦЦФ не крије истину, он је само – филтрира (узгред, већ видим Папанову са Нејлером и другарима из “M.O.D. Squad”, како ручка Big Mac, сркуће кинг-сајз колу и жали се на мрачне облаке тоталитаризма који се надвијају над Европу). Речима Нејлоровог колеге научника, доктора Нејтана Нала, организације попут ЦЦФ-а су ту да нас подсети да је наука контроверзна и да обе стране у контроверзи заслужују да буду равноправно представљене – а не само она на чијој су страни чињенице.

[8](#)

Шалу на страну, ЦЦФ није никаква научна, нити уистину непрофитна организација, већ тек једна не претерано вешто скривена маска за алкохолни, ресторански, и надасве дувански лоби. Са овом констатацијом требало би вероватно да завршим бављење ЦЦФ-ом и његових пројектима о томе како је чоколада заправо здрава за зубе, како се од хамбургера постаје баш шланк, и како је кока-кола мелем за децу у развоју. Али нећу, усладило ми се. Један од пројеката којим се ЦЦФ већ неко време бави јесте борба против кампање за борбу против вожње у алкохолисаном стању [9](#). Добро си прочитала читатељко, ЦЦФ се бори за право сваког појединца да пије пре него што седне за волан (наравно, „на одговоран начин“). Борбу за ригорознија ограничења алкохола у крви возача, ЦЦФ назива – борбом за гушење потрошачке слободе. Трагом аргумената које у свом тексту употребљава Папанова, могли бисмо да додамо још да

ова борба присиљава људе који воле попију да „мењају свој животни стил за неки морално-политички подобнији, у складу са идејама мањине која сматра да зна боље од њих самих шта је добро за њих, и да јој то даје право да то од њих захтева“, зар не?

Не. И ЦЦФ и Папанова, нажалост, немају појма о чему причају (ЦЦФ заправо има, али се гради да нема, док за Папанову нисам баш сигуран, обзиром да она то, чини ми се, ради за џабе). Свако, наравно, има право да пије колико и чега год хоће, без да се држава у то меша; штавише, свако има право и да после тога седне за волан, све док се вози само по сопственом дворишту. Оног тренутка, међутим, када аутомобилом изађе на улицу – то престаје да буде питање било какве „морално-политичке подобности“, „животног стила“, или „потрошачке слободе“ и постаје питање елементарне безбедности свих учесника у саобраћају, и држава има не само право, већ обавезу да се умеша, односно да законом пропише тачну количину алкохола у крви коју један возач сме некажњено да има. И држава то онда не ради зато што сматра да зна боље од самог возача, „шта је добро за њега“, него из разлога заштите општег добра.

Исто тако, свако има права да буде дебео колико му то душа иште, а да се притом држава у тај његов избор не меша. Оног тренутка, међутим, када се пријави за усвајање деце, то престаје да буде питање „животног стила“ и постаје питање елементарне безбедности и добробити другог људског бића (које уз то, још није у стању да о овима само брине), и ту држава опет не да има права, него има и обавезу да се умеша, односно да одреди јасне законске параметре. И ту се не ради, како (са сад већ забрињавајућом дозом самоувереног незнања) пише Папанова, „о најобичнијем претварању питања животних стилова, некада резервисаних за приватни простор појединца, у политичка питања, питања јавног простора“, него просто о томе да се усвајање деце нужно одвија у јавном простору и да оног тренутка када господин Хол поднесе захтев за усвајање он искорачује из неприкосновеног приватног простора у јавни, а то значи, законом регулисани простор. Самим тим, многа питања које су се претодно тичала само њега и евентуално његове супруге, престају да буду приватна и постају – јавна. (Ја сам рецимо током једног периода свог живота, захваљујући младалачком ангсту и пролетерској склоности ка јефтином пиву у дволитарским пластичним флашама, живео стилем који би се у недостатку боље речи могао назвати, хм... рецимо – периодично мамурним. Да ли је овај „животни стил“ био за мене добар или не, свакако није питање којим би држава требало да се бави, бар не на било који директан начин, али да сам у то време, ето из чистог хира, тражио да ме пусте да возим школски аутобус, то више не би било никакво питање животног стила, него законско питање *par excellence*).

Друга је ствар да ли држава ова питања регулише исправно или неисправно, паметно или глупо, практично или непрактично. Многа питања које Папанова покреће – да ли би

било боље да деца добију било какве родитеље него да немају никакве, да ли би било боље да се процедура усвајања скрати, па и по цену да избор родитеља буде далеко од савршеног, и коначно, да ли би потенцијална дужина животног века будућег родитеља уопште требало да буде пресудна у доношењу одлуке о усвајању – савршено су легитимна и, штавише, допуштам да су одговори које она нуди можда и бољи и тачнији од оних на којима се заснива тренутна политика социјалних служби у Великој Британији. Али, ствар је у томе што то нису принципијелна питања о домену простирања закона у једној правној држави, него питања о појединостима, односно о оправданости, последицама, користи, итд. конкретних закона.

Другим речима, као што сматрамо да држава има пуно право да ограничи дозвољену количину алкохола у крви возача, тако сматрамо да држава има права да поставља критеријуме потенцијалним усвојитељима. А то да ли ће дозвољена количина алкохола крви бити 0.0 или 0.05% или 0.08%, ствар је о којој се може дискутовати, али држава неће бити утолико тоталитарнија уколико је граница нижа, јер није ствар у томе да ико има право да вози под дејством алкохола које (право) онда држава мање или више ограничава, него држава има пуно право да на основу извесних параметара поставља ограничења возачима. И не треба јој, како каже Дворкин, никакво посебно оправдање за спуштање границе са 0.08% на 0.0%, потребно јој семо некакво оправдање засновано на општем добру, дакле утилитарно; рецимо, стручњаци су прорачунали да ће се, ако се дозвољена граница спусти, број аутомобилских несрећа смањити за 30%. Е, сад, ово може да буде катастрофално погрешна процена и овакво спуштање границе може да се покаже контрапродуктивним или просто бескорисним, и онда се по том основу да критиковати. Али како год глупа, погрешна или некорисна била, ова одлука не ограничава било чије постојеће право.

На исти начин, никоме се не ускраћује било какво постојеће право (у јаком смислу) да усваја децу када се за ово усвајање постављају различити, па и здравствени критеријуми.

Неки критеријуми ове врсте могу бити глупи и њихово се утилитарно оправдање да критиковати, и то је управо оно што Папанова у добром делу свог текста и чини – она даје утилитарне контра-аргументе за неузимање дебљине у обзир при усвајању (било би боље за децу, за усвојитеље, за друштво, итд). Али сама чињеница да ти критеријуми постоје, па чак иако су глупи, не говори о било каквом тоталитаризму, пузајућем или било каквом другом. Нити је тиме угрожена било чија слобода, јер да се опет позовем на Дворкина, ми немамо право на слободу као такву [10](#). Нико нема право да вози у супротном смеру једносмерном улицом и да тврди да му је држава ово право одузела тиме што је улицу начинила једносмерном.

[11](#)

И ово је наравно баналан пример, али јасно показује да је наша слобода ограничена на сваком кораку и да је општи интерес у већини случајева валидно објашњење за ова ограничења. Ако држава у принципу има права да поставља семафоре где сматра да је то потребно, онда она не постаје ништа мање слободна (или пак више тоталитарна)

тима што повећава број семафора (и тиме смањује моје слободу да прелазим улицу кад и где пожелим), чак иако су ти семафори постављени без везе, закрчују саобраћај, итд.

Постоје, наравно, слободе које се сматрају фундаменталним, на које имамо права у јаком смислу и за чије одузимање држава мора да има посебно оправдање. Такве су слобода говора, слобода вероисповести, слобода политичког деловања, итд. Али слобода усвајања деце није једна од њих, баш као што то није ни слобода вожње кад год и како год нам се прохте.

Папанова тврди како јој ја „подмећем“ борбу против владавине законе, те како је све што она чини заправо критиковање једног закона, позив на јавну расправу итд. Међутим, управо је ова њена тврдња подметање. Папанова, баш као и било ко други, има пуно право да критикује одлуку британске социјалне службе да се брачном пару Хол одбије захтев за усвајање, основано или не, и ја јој то право свакако нисам оспорио. Оно што је проблем у њеном оригиналном тексту, а ево сад и у овом новом, јесте проглашавање ове ни по чему посебне одлуке за весника предстојећих тоталитарних мера, и тврдња да је ова „тек почетак могућих опасности“. Данас вам забрањују да усвајате децу јер сте претерано дебели, а сутра ће да вам отимају децу из домова ако им се не свиде ваши политички ставови, каже отприлике Папанова у свом оригиналном тексту. Бесмислица. Нити је ово наговештај нових тоталитарних мера, нити се пак овом одлуком „законодавци петљају у поједине сфере друштва у које немају права“. Усвајање деце није сфера у коју законодавац нема права да се меша – напротив. Што не значи да је свако његово „мешање“ (а ја бих пре рекао – регулација) исправно, паметно или корисно. Али то је већ друго питање, а не питање сфере простирања закона.

Авај, прихватати владавину закона, значи управо прихватати и ауторитет појединих закона које сматрамо неисправним, бескорисним или глупавим. Ми их можемо критиковати, плувати или радити на њиховој измени, али проглашавати сваки такав закон најавом тоталитаризма и опасности које нас тек очекују, те кршењем измаштаних права и слобода (попут оне да возимо у супротном смеру једносмерне улице или да усвајамо децу без обзира на своје навике, начин живота или здравствено стање), значи чинити управо оно за шта сам ја Папанову у својим иницијалним коментарима оптужио – ширити страх од владавине закона. Е, сад, када ово у Америци ради ЦЦФ и њему сличне лобистичке организације, онда то може да буде штетно (наравно не за „Кока-колу“ и „Филип Морис“, за њих је корисно, него за поштен свет), али свакако није катастрофално – Америка је земља са јаким институцијама и дугом традицијом владавине закона којој чак ни Буш млађи није успео да доака (а није да се није трудио – ако је Папановој баш стало да се бави тоталитарним скретањима западних демократија, нема бољег примера од Patriot Act-а). Али када у Србији, држави у којој се ама баш нико од релевантних актера не понаша рационално, у којој нема одговарајуће

законске контроле ни у најосновнијим доменима (рецимо оном који све време користим као згодан пример – саобраћајном), и у којој практично нико никад не одговара за своје поступке (почев од кафанских силеџија, преко корумпираних универзитетских професора, па све до директора аеродрома, председика управних одбора, генерала и осталих), Јована Папан шири страх од „друштва које болесно верује у рационалност и контролисање, и мисли да се све може унапред предвидети и прорачунати, а да када се деси нешто лоше, увек неко мора бити одговоран“

[12](#)

, онда то није ништа друго до још један пример онога што Александар Хемон назива „филозофијом аблендовања“. Наиме, Хемон је возећи се пост-дејтонском БиХ приметио да тамошњи Срби, Хрвати и Бошњаци сложено учествују у само једној заједничкој пракси – солидарном аблендовању у знак упозорења возачима који долазе из супротног правца да их иза окуке чека полицијска патрола и да би требало да успоре. „То солидарно аблендовање је прворазредан примјер свијести по којој су ред и закон само фолирање власти. Претпоставка на којој се заснива солидарно аблендовање јесте да дротови не заустављају брзинске прекршиоце како би некако одржали ред на путевима и спријечили непотребне погибије, него зато да отму паре напаћеном народу, који је на путевима, а и шире, препуштен сам себи...“

[13](#)

Папанова у последња два текста даје свој скромни допринос овом солидарном аблендовању. Пажња, поручује нам она, закон (рационалност, контрола, одговорност) на путу!

Мој би се одговор могао овим и завршити али не могу да одолим да се не осврнем на тумачење традиције, тог тако често и олако потезаног термина, које нам даје Папанова и уз то коначно не разрешим загонетку њене (а богами и Пејлицине) љубави према делима честитог К.С. Луиса. Прво, чему уопште потезати традицију у једном оваквом тексту? Писали смо ваљда о владавини закона, тоталитаризму, улози науке у креирању социјалне политике и томо слично, откуд сад традиција? Па ево откуд – без традиције испало би да се Папанова поричући законско регулисање извесних „сфера друштва“ залаже за безакоње, односно – анархију: усваја ко ког хоће, и то ти је. Али не, теши нас она, тамо где се не мешају бирократи болесно опседнути рационалошћу и контролом, тамо не влада безакоње, већ преестаблирана хармонија традиције. Ако се закон и умеша онда је то само не би ли ову хармонију потврдио и додатно очврсно, не да би је мењао или, далеко било, поправљао (нема се шта поправљати!) [14](#). Па тако Папанова, са скоро разоружавајућом невиношћу, пише: „Норме се по природи ствари много више ослањају на искуство и традицију него на логику и најновија научна истраживања.“ Проблем је само што традиција, бар онаква каквом је Папанова замишља (и у томе није усамљена, у питању је гледиште прилично распрострањено међу оном врстом конзервативаца чије се читалачко искуство састоји првенствено од „Дејли мејла“ и „Хроника Нарније“), а то значи традиција као супротстављена науци, логици, те рационалности уопште, нема ништа да нам каже о изазовима живота у модернитету, а то што би евентуално имала да нам каже, у новим је околностима безвредно, бесмислено или чак штетно. Ова „папановска“ традиција нема баш ништа да нам каже о томе да

ли је кока-кола штетна за децу у развоју, да ли су и у којој мери индустријска загађења опасна за животну средину, која количина акохола у крви угржава возачеву концентрацију, па коначно и да ли је дебљина штетна по здравље или не (ово последње тим пре што претерана дебљина о којој говоримо представља, скоро ексклузивно, феномен живота у савременом потрошачком друштву). Та је традиција дакле – глупа, не у неком вредносном, него у потпуно фактичком смислу – она нема орган мишљења, разум, то јест оно што мислећим бићима (заједницама, организацијама, институцијама итд.) омогућава прилагођавање новим изазовима и одговарање на нова питања, већ папагајски понавља једно те исто, ко Шваба тра-ла-ла.

Наравно, ово није никаква анти-традиционалистичка тирада, него тек елементарно разјашњавање појмова, јер традиција, срећом, није то што нам Папанова сугерише – супротност, или макар алтернатива науци, логици и рационалности (тако да, мисли Папанова, када нисмо задовољни упитним или спорним одговорима које нам нуди наука, увек можемо да се вратимо стабилности и сигурности традиције). По Мекинтајеру, традиција, када је жива, „отеловљује континуитет конфликта“ [15](#), односно представља „расправу продужену кроз време“

[16](#)

. Тако конципирана, традиција не само да није супротстављена рационалности (науци, логици), него је и сама рационална, односно осетљива на рационалне аргументе, на захтеве за логичком конзистенцијом и – на научне доказе. Наука оваквој традицији не само да није супротстављена, него управо представља парадигматичан пример функционалне традиције И свака жива традиција мора науку или у себе инкорпорирати или бити у стању да се према њеним налазима јасно и аргументовано одреди, али свакако не може да их игнорише или да их третира као небитне. Традиција супротстављена разуму (науци, логици), увек је „већ умирућа или мртва“

[17](#)

Па шта нам онда Папанова поручује када каже да би законодавцима било боље да се, уместо у науку, уздају у традицију? Ништа друго него оно што нам, по Муркоку, поручује и К.С. Луис: „Хајде да заборавимо своје муке и идемо да нанамо“. Традиција, овако како је Папанова замишља не може нам дати одговор на питања о којима је овде реч, јер она (традиција) та питања и не разуме. Једино нам наука може помоћи да на њих одговоримо, јер их је наука заправо и поставила (проблеми о којима је реч настају тек у развијеном индустријском друштву, дакле у условима насталим применом научних достигнућа у свим сферама живота, а пре свега у оној привредној). „Папановска“ традиција може једино да нам помогне да заборавимо на постојање ових питања и да се вратимо у блажено незнање, па стога и привидну сигурност, дечије собе или нарнијанске фантазије у којој свемоћни ауторитет (тата, мама, Аслан) вазда бди над нашом безбедношћу. Проблем је само што свет, са свим својим проблемима, не нестаје кад затворимо очи, и што, док ми (грађани и институције правне државе) нанамо, сви

„Филип Мориси“ и „Кока-коле“ овог света раде шта им је воља.

Како пише Алисон Лури, поглед на свет који промовишу Луисове књиге тешко да нам може помоћи да изађемо на крај са свакодневним проблемима, обзиром да у нашем свету циновски лавови ретко кад интервенишу у људска посла, е а не би ли осигурали победу добра. „У Нарнији“, пише Луријева, „вера у Аслана, који силази међу своје пратиоце и обраћа им се, можда и има смисла: али овде на земљи, како нас народне приче већ генерацијама уче, боље је поуздати се у сопствену храброст, лукавство и вештину, и у добре савете мање него свемоћних бића“ [18](#)

Зато нам нема друге него да се поуздамо у науку, не зато што је она непогрешива, јер то наравно није, нити тврди да јесте, него зато што је најбоље што смо досад смислили. Разне научне закључке и методе можемо критиковати и оспоравати, али и то можемо чинити само позивајући се на научне аргументе, а не на папановски схваћену традицију, која више нема ништа паметно да нам каже (ако је икада и имала), и то ако ни због чега другог, а оно зато што више не живимо у традиционалним околностима, већ у онима које обликује наука у њеним најразличитијим видовима.

1. <http://www.revolutionsf.com/article.php?id=953> [^] 2. Alison Lurie, “The Passion of C.S. Lewis”, The New York Review of Books, Volume 53, Number 2, February 9, 2006., <http://www.nybooks.com/articles/18672>

[
^
]

3. У питању је истраживање докторке Флегел, које тврди да је претеране дебљина одговорна за око 112.000 смрти годишње, насупрот ранијим проценама од око 400.000. Др Томас Хергер, који прихвата резултате до којих је дошла Флегелова, каже: „Да ли чињеница да Флегелина процена смртности услед претеране дебљине значи да претерана дебљина није важан проблем? Не. Иако је Флегелина процена нижа, претерана дебљина је ипак одговорна за 1 од 20 смрти у САД. Што значи да је она на другом месту листе узрока смрти.“ (

<http://www.hsph.harvard.edu/nutritionsource/nutrition-news/obesity-study/>

) Већи део научне заједнице је, међутим, врло скептичан према Флегелиним истраживањима која су била критикована по више тачака од стране најистакнутијих научника у области, пре свега оних са Харвард универзитета (

<http://www.hsph.harvard.edu/nutritionsource/nutrition-news/obesity-study/>

)

[

[
^
_

4. Да не затрпавам текст линковима, ево само два свежа примера таквих истраживања:

<http://content.nejm.org/cgi/content/abstract/355/8/763>

,
<http://www.nature.com/ijo/journal/v31/n8/abs/0803564a.html>

. Читалац ће се већ и сам уверити консултовањем било које савремене мдеицинске енциклопедије (укључујући и оне интернетске) да по овом питању постоји неоспорни консензус у начној заједници.

[
^
_

5. Наравно, да ли је портебно нагласити, и примери које Папанова даје о глумцима и спортистима који наводно прелазе дозвољени ИТМ (индекс телесне масе), а притом су, цитирам, здрави као тресак, потичу од ЦЦФ. Нажалост, ова сензационалистичка прича је вишеструко фалсификована, јер су а) многе наводен телесне масе познатих фалсификоване (то је случај, рецимо, са Бред Питом), б) и да нису фалсификоване, примери које ЦЦФ даје (Сталоне, Дензел Вашингтон, итд.) не спадају у претерано дебеле, па им се самим тим не препоручује мршављење (ЦЦФ намерно брка дебеле и претерано дебеле) и 3) ИТМ није једина мера за процену претеране дебљине, већ само један од три (друга два су ширина струка и ризик од болести које се повезују са претераном дебљином), тако да спортисти, глумци и остали чија маса потиче од мишића сасвим сигурно не би упали у ризичну групу без обзира на ИТМ. Више о томе, види:

http://www.sourcewatch.org/index.php?title=Center_for_Consumer_Freedom#Anti-anti_obesity

[
^
_

6. Међу фирмама за које је ЦЦФ признао да га финансирају (тачни подаци о финансијама се иначе брижљиво крију од јавности), налазе се још и „Кока-кола“, ланци ресторана брзе хране „Wendy’s” и “White Castle” и многи, многи други.

http://www.sourcewatch.org/index.php?title=Center_for_Consumer_Freedom#Contributions

Џон Берман, оснивач организације, познати је лобиста за алкохолну и дуванску индустрију. О њему више овде:

<http://www.bermanexposed.org/facts>

[
^
_

7.
<http://www.youtube.com/watch?v=4HC3xwIfcFM&feature=related>

[
^
_

8.
http://3.bp.blogspot.com/_ew_GPqX21Tc/RarJpf8RaYI/AAAAAAAAABA/AvqCTZpqokY/s1600-

[h/db070114.gif](#)

[
[^](#)
]

9. http://www.consumerfreedom.com/news_detail.cfm?headline=1116

[
[^](#)
]

10. Када неко у јаком смислу има морално или политичко право на нешто, примећује Роналд Дворкин, то значи да држава греша када му то нешто ускрати, чак иако би такво ускраћивање било у општем интересу. Грађанин једне либералне демократије има више таквих права, али како Дворкин сасвим исправно констатује – право на слободу као такву није једно од њих. Види: Ronald Dworkin, “Taking Rights Seriously” (Harvard: Harvard University Press, 2007), 266.

[
[^](#)
]

11. Пример је такође Дворкинов.

[
[^](#)
]

12. Папанова иначе сматра да је разлог што њена деца морају да седе у загушљивој просторији вртића уместо да се играју у дворишту, то што је на васпитачице сваљена превелика одговорност. Иако нисам упознат са детаљима случаја, познати су ми многи слични из мог окружења и уверавам је да греша (иначе, потпуно разумем њену бригу и не сумњам да је ова оправдана). Разлог је недефинисана и премала одговорност свих актера у причи. Проблем би се решио тако што би се решио не смањивањем одговорности, већ јасним дефинисањем одговорности како васпитачица (у које би наравно спадале и обавезне дечије активности на отвореном), тако и свих осталих (рецимо, оних чија је дужност да брину о безбедности игралишта). У супротном, у светлу недавних инцидената у школским двориштима (рецимо, неколико случајева смрти деце на коју су се срушиле голне конструкције), потпуно разумем и страх васпитачица да изведу децу напоље. Ово, међутим, само потврђује потребу за јаснијом законском регулативом у овим областима – од индивидуалних актера се може очекивати да се понашају одговорно, само ако постоји гаранција да ће се и други релевантни актери тако понашати, а ту гаранцију пружају једино јасни закони. Elementary, my dear Hobbes.

[
[^](#)
]

13.

<http://blob.blogger.ba/arhiva/2007/07/06/1026054>

[
^
-
]

14. Ово се онда, по Папановој зове (невероватно!) – правни позитивизам.

[
^
-
]

15. Alisdair Macintyre, *After Virtue* (Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press, 1984), 222.

[
^
-
]

16. Alisdair Macintyre, *Whose Justice? Which Rationality?* (Notre Dame: University of Notre Dame Press, 1988), 12.

[
^
-
]

17. Мекинџајер дословно каже: „Када је традиција постане берковска, она је увек умирућа или већ мртва“, где је берковска традиција за њега традиција како је виде традиционални идеолози – дакле супротстављена разуму и промени. „Лако је бити заведен на погрешан пут идеолошким употребама појма традиције, од стране конзервативних политички теоретичара. Типично, такви теоретичари су следили Берка у супротстављању традиције и разума, те стабилности традиције и конфликта. Оба контраста прикиривају. Јер свако резонување се одвија у контексту неког традиционалног облика мишљења, трансцендирајући, преко критике и откривања, грацилице онога што је дотад мишљено у тој традицији; ово је једнако тачно како за модерну физику, тако и за средњовековну логику.“ AV, 221-222.

[
^
-
]

18. Alison Lurie, “The Passion of C.S. Lewis”, *The New York Review of Books*, Volume 53, Number 2, February 9, 2006.,

<http://www.nybooks.com/articles/18672>

[
^
-
]